

SPREMINJANJE PREBIVALSTVA V EVROPI

1. Naraščanje Evropskega prebivalstva:

vzroki: - obdobje miru

- kolonizacija
- izboljšša se obdelava zemlje
- razvoj obrti in trgovine
- nastanek in razvoj mest

2. Kolonizacija:

potek: 10.-14.stoletje

vrste kolonizacije: - agrarna (kmetje)

- *poklicna (obrtniki iz Nemčije v Srbijo)*
- *notranja (v okviru ene posesti, države; kmetje)*
- *zunanja (v drugo državo) – posledice: sprememba sestave preb. (Španija, 1471 – REKONKVISTI – kristjani potiskali Arabce v Arabijo)*

Načini pridobivanja zemlje: krčenje gozda, namakanje, osuševanje morja (Nizozemska).

Kdo izvaja: zemljiški gospodarje

Zakaj: več zemlje, več kmetov

Posledice: urbanizacija pokrajine

3. Množične smrti in posledice:

prebivalstvo se poveča iz 50 na 250 mil.

1346/48 – KUGA iz Indije prinesejo lepe podgane z bolhami, ki skočijo na ljudi -> za 50% se zmanjša prebivalstvo.

Lakota, padec obrti in trgovine.

PROSTORSKE IN ŽIVLJENSKE SPREMEMBE NA PODEŽELJU

Širjenje življenjskega prostora: 7.-10.st. (zg. sr. vek):

Krčenje gozdov, izsuševanja močvirij (Toskana, Flandrija – Belgija), namakanje (Sicilija, Španija), vzorniki za ureditev zemlje – menihi BENEDIKTINGI; vloga LAIŠKIH bratov, ki niso verni, le delajo v samostanu – laiki).

Napredek v poljedelstvu:

Na 3-letno kolobarjenje zemlje (4 leta so sejali) obdelajo 2/3 zemlje, ki ga nadomesti 2-letno kolobarjenje – 1/3 obdelane zemlje. Orodja: železna, KOMAT – naprava za vprego konja, vola, krave; kolesa-kovinska, podkev, vodni mlini, vetrnice – mlini na veter,... Živali: Španija – ovce MERINO, križajo osla + konja = MULA, drugačna perutnina (beljaki za zidanje), pogojeni ribniki, gojenje čebel.

Položaj agrarnih slojev:

Pridvorno gospodarstvo: hlapci, dekle, delo, dajatve, ...(prej)

Nova delitev zemlje: med kmete – HUBA, ki so nastale zato, da so zemljiški gospodarje rešeni obdelave zemlje.

Shema podložnikov:

1. nesvobodnjaki: vezani na svojo zemljo, plačujejo v delu ali pridelkih – naturalni pridelki – NATURALIJA
2. polsvobodnjaki. Ne opravljajo tlake, dolžni plačevati v naturali
3. svobodni (zelo malo): plačujejo samo deželnemu knezu, ne plačujejo zemljiškemu gospodu.
4. hlapci, dekle,...

SREDNJEVEŠKA TRGOVINA, DENARNIŠTVO IN PROMET

Razcvet srednjeveškega gospodarstva:

- 9.-10.stoletje
- nastanejo centralne monarhije – z upravnimi in sodnimi organi
- velik prirast prebivalstva – do 14.st (kuga)
- agrarna kolonizacija
- širjenje denarnega poslovanja
- križarske vojne – trgovanje z V
- razvoj trgovine
- zgodnja kapitalistična produkcija
- urbanizacija v Evropi

Trgovina do 10.stoletja (karolinška doba):

- poteka v zelo majhnem obsegu, zaradi napadov vikingov, ropanja, ...
- trgovanje z osnovnimi produkti: žito, ječmen, sol, med, vosek, kože,...
- trgovce varujejo cesarji

Trgovina od 10.stoletja:

Novo trgovske poti – mednarodne: SVILENA cesta – iz Kitajske v Evropo; DIŠAVNA cesta – iz Molukov prek Jadrana; JANTARJEVA pot – od Baltika do Jadrana – zlato, vino,...

Trgovski prostori:

Severnoevropski – zveze mest – GILDA (Hausa v Lübecku)

Sredozemski – glavna = Italijanska, 1204.

Denarnišтво:

- dragocene kovine – srebro, zlato, drobiž – brom
- menjalnice IL BANCO – miza, kjer poteka menjava kovancev – to opravljajo judje, ker ljudje tega niso marali, pa tudi njih ne
- LOMBARDIJA (okrog Milana) – poslovanje – posojilo z zastavo zemlje, hiše,...
- MEDICI – umetniki, Italijani, lastniki bank,
- FUGERJI – bogataši, ki so posojali tudi cesarju

OBRTNA PROIZVODNJA in CEHOVSTVO

Nastajanje obrtniškega sloja:

Pridobitev pravice do dela, vrste dejavnosti: obrt

Združevanje obrtnikov:

CEH : - združevanje obrtnikov ene stroke enega mesta

- nadzirajo kvaliteto izdelkov
- ugodna nabava surovin (skupno nabavljanje)
- preprečujejo konkurenco sosednjih mest
- skrbijo za nepreskrbljene člane: osiroteli otroci, vdove, upokojenci,...
- skrbijo za vzorno vedenje članov

ureditev Ceha: (prehod zelo težek)

- ° mojstri
- ° pomočniki
- ° vajenci (otroci, 7 let)

pomen CEHa – na nov način organizirajo proizvodnjo – poveča se in napreduje.

Nov – kapitalistični način proizvodnje:

- Vloga kapitala + zaklad = DENAR
- Od 15.-16.st. – KAPITAL = vsako finančno ali materialno sredstvo, ki ga namenimo za blagovno proizvodnjo, po kateri proizvedemo blago, ki ga prodamo in ustvarimo dobiček = stroški – cena.
- 2 obliki proizvodnje:
 - o ZALOŽNIŠTVO – enostavna korporacija – podjetnik nabavi surovine, ki jih razdeli delavcem po domovih, kjer oni sami s svojimi orodji naredijo izdelek.
 - o MANUFAKTURA – sestavljena korporacija – podjetnik /kapitalist, poleg surovin, pripravi tudi prostor + orodja in delavci tja prihajajo na delo.

Razvoj trgovine:

- Trgovina = menjava izdelkov med proizvajalcem in kupcem, ki poteka na trgu /prostem
- GILDA = zveza trgovcev enega mesta
- Včasih so trgovci ustvarili pravi MONOPOL – izključna pravica prodaje nekega blaga

RAZVOJ SREDNJEVEŠKIH MEST + ŽIVLJENJE V NJIH

Nastanek mest:

- Antična mesta v Italiji in obalah Sredozemlja
- Srednji vek, 11.st. dalje :
 - Vzrok: 1.razvoj blagovno denarnega gospodarstva, 2.križarske vojne, ki pospešijo obrt in trgovino
 - Kje: križišča glavnih poti, prehodi prek rek, pod gradovi, ob Romanskih poteh, na ostankih antičnih mest
 - Kako: nastane na ozemlju neke zemljiške posesti. Zemljiški ustanovitelji mest = zemljiški gospodje (knezi, posvetni kralji, cerkveni škofje). Z ustanovitvijo mesta so zemljiški gospodje postali mestni gospodje
- Mestne pravice – privilegij; mestni gospodje so najprej mestne pravice podelili ustno, nato so jih zapisali v STATUT. Pravica do prostega gibanja, obrti in trgovine, sejmov(tedenski, letni), carinskih in mitninskih postaj, pravica do ustanove mestne župnije, ...

Mestna samouprava:

Določa mestni statut in, da si meščani volijo mestni svet. Izvršilec mestnega sveta = mestni sodnik, župan. Mestni svet razpravlja o komunalni, oskrbi, zdravstvu, higieni, čiščenju, odvozu odpadkov, nadzoru gradenj, nadzoru uteži,...

Življenje v srednjeveškem mestu:

- TRG – središče dogajanja, kjer se srečujejo meščani
- Hiše so bile ozke, visoke: v pritličju = lokal (obrotni, gostinski), na dvorišču = delavnica, skladišče
- Glavni trg = MAGISTRAT ali mestna hiša
- Mestna cerkev
- Pravica do obzidja, izven obzidja imajo meščani živino na zemlji POMIRJE
- Mesto razdeljeno na četrti – vsaka četrt ima poveljnika
- Mesto ima svojo stražo na mestnih vratih, obzidju in po mestu; ponoči zaprejo mestna vrata in pogasijo ognjišča

Slojevitost mestnega prebivalstva:

- Meščani + pravice = trgovci, obrtniki, bankirji – volijo mestni svet in lahko postanejo mestni sodniki
- Plemeniti meščani – pravice = plemiči, duhovniki
- Židje – pravice

d) Meščani – pravice = sobarice, hlapci, dekleta, služabniki,...

Meščani : podložniki – pravni položaj (meščani svobodni) in ekonomski položaj (meščani živijo od obrti, bančništva,... podložniki pa od poljedelstva in živinoreje)

Zemljiški gospodje : meščani – pravni položaj (z.g. lastniki fevda) in ekonomski p. (Z.g. živijo od davkov)

VELIKI RAZKOL MED VZHOD. IN ZAHOD. CERKVIJO

5 središč krščanstva:

Rim – papež

Carigrad – patriarh (EKUMENSKI – vesoljni), Antiohija, Jeruzalem, Aleksandrija (patriarhi)

Od 6. st. se Krščanstvo razdeli na več naukov:

NESTORIJANSKA cerkev – Azija

MONOFIZIJSKA cerkev – Palestina, Egipt, Arumenija, Sirija

Od 6. st. dalje – verska, politična, kulturna nasprotja med RIMom in CARIGRADom.

RIM (Zahod) : - uspešno širi krščanstvo (med germani)

- postane pomembno versko središče

CARIGRAD (Vzhod) : - uspešno širi krščanstvo na Balkanu in 2/2 10.st tudi v Rusiji

Dokončen razkol med Z in V cerkvijo = 1054

Z cerkev – Rimsko katoliška – vesoljna (obsega cel svet)

V cerkev – Pravoslavna – pravoverna – ORTODOKSNA

KRIZA CERKVE IN PAPEŠTVA V 14. IN 15. Stoletju

Krivoverska gibanja – HEREZIJA

Nekrščani, vedno, predvsem pa v 14.-15.st, to širijo potujoči »pridigarji«.

Nauki herezij:

Skupno: enakost vseh ljudi in edino veljavno, kar mora kristjan spoštovati je Evangelij

a) nauki Katarov, Albižanov = čisti, neomadeževani z grehi:

- nasprotujejo cerkvi, zaradi bogastva cerkve,
- zavračajo zakramente (krst, obhajilo, birma)
- proti vojskovanju

b) Bogomili – v Bosni (iz Bolgarije)

- DUALISTIČNI nauk – vse kar vidimo je ustvaril SATAN – božji sin, ki je skrenil na kriva pota, vse kar je pa nevidno, pa je ustvaril BOG
- V 2/2 15.st. prestopijo v ISLAM

Meščanske kritike cerkve:

- Vsi hočejo odpravo fevdalizma
- Nauk evangelija
- Proti cerkvenim ustanovam
- Za branje biblije v domačem jeziku
- Ni razlik med laiki in duhovniki
- Proti prodaji odpustkov
- Predstavnik : John WYLLIFF – preganjen, Jan HUS – 1425 gre na grmadno

Reakcija cerkve:

- Ustanovijo INKVIZICIJA – cerkveno sodišče – preganjajo krivoverce – jih obtožijo, državno sodišče pa izvrši kazni
- Križarske vojne na heretike

- c) Nastanek UBOŽNIH – siromašnih Verskih rodov: FANČIŠKANI in DOMINIKANCI – s pridigami pridobili vernike nazaj v cerkev.

Neenotnost cerkve:

- V 14.st. vpliv Francoskih kraljev na cerkev
- 1309-1377 papeži živijo v provansi AVIGNONU in RIMU, Shizma = razkol, v cerkvi
- proces proti TEMPLARJEM (najbolj bogatim)
- veliko nepravilnosti v papeški KURIJI (=organi vodenja Rim. cerkve): podkupljivost
- SIMONIJA – kupovanje cerkvenih služb
- NEPOTIZEM – podeljevanje služb samo sorodnikom

UREDITEV CENTRALNE OBLASTI V FRANCJI IN ANGLIJI

Francija:

- V 13.st – zelo močna, vendar ima težave na V – kraljestvo BORGUNDIJA (najbogatejša država), na Z pa so se Angleži polastili številnih velikih zemljišč
- Konec 13.st – najpomembnejši vladar = FILIP IV. LEPI iz dinastije KAPETINGI:
 - Premaga moč visokega plemstva z NAJEMNIŠKO VOJSKO
 - Uvede enoten denarni sistem
 - Pospeši trgovino
 - Okrepi moč mest (veliki privilegiji)
 - Zaplete se v spor s cerkvijo

Oblikovanje parlamentarizma v Angliji:

- **1066** – Francoz VILIJEM OSVAJALEC, ki sodeluje z Normani in skupaj osvojijo Anglijo:
 - razdeli jo na 67 grofij
 - upravitelji grofij so iz nižjega plemstva, zato da so bili popolnoma odvisni od kralja
 - baroni (znani samo v Angliji) = grofi iz nižjega plemstva, ki so uspeli. Niso pa uspeli izoblikovati velikih ozemelj, ker so imeli posest razdeljeno na več nepovezanih grofij.
- Velik vpliv francoščine na angleščino (izrazi)
- V 2/2 12.st – kralj RICHARD LEVJESRČNI začne 3.križarsko vojno in gre v Palestino, vlado pa prepusti lenemu bratu IVANU, katerega pa izkoristijo meščani in plemiči.
- **1215** – je IVAN prisiljen podpisati listino svoboščin *Magna Charta Libertatum*, ki zahteva:
 - kralj se ne sme vmešavati v dednost/nasledstvo fevdov
 - plemičem sodijo samo plemiška sodišča, meščanom pa samo meščanska
 - kralj ne sme samovoljno razpisovati davkov, brez potrditve baronov
- **1265** – nastane ANGLEŠKI PARLAMENT:
 - zgornji dom: Visoko plemstvo (baroni) in duhovščina
 - spodnji dom : Nižje plemstvo in meščani (67 grofij/2 poslanca)
 - razpisuje davke
 - sklepa o vojni in miru
 - odloča o kraljevi poroki
 - 15.st propade
- **1328** – izumre družina KAPETINGI (vladarji) v Franciji. V Angleški kraljevini pa je žena EDVARDA IV. sestra teh Kapetingov, zato Angleži menijo, da so upravičeni do francoskega prestola → 100-letna vojna (Francozom pomaga 18-letno dekle IVANA ORELANSKA → Francozi zmagajo. Angleži v Franciji ohranijo le še CALAIS, do 16.st.
- sredi 15.st – izumrejo angleški vladarji PLATANGENETi → 30-letna državljanska VOJNA ROŽ – vrtnic:
 - LANCAISTER (rdeči)
 - YORK (beli)
 - Vse plemstvo se pobije, ostane le eden skupen sorodnik TUDOR HENRIK VII., ki leta 1485 postane kralj:
 - > Ukine angleški parlament

- > Uvede absolutno monarhijo
- > Nasledi ga Henrik VIII. in nato njegova hčerka MARIJA TUDOR, ki je zadnja katoliška vladarica.

... - Prekmurje, OGRSKA (do leta 1918)

- 11.st -> ozemlje postane kraljeva last in kralji so izvedli županijsko upravo:
 - o 1. županija je v ŽELEZNO
 - o 2. županija je v ZALA

b) CERKVENO-UPRAVNA DELITEV zemlje:

- o S od Drave, Salzburg: 13.st nastanejo:
 - a. Krka (celovška) ŠKOFIJA
 - b. Seckau (Gradec) škofija
 - c. St. Andraž (danes Maribor) škofija
- o J od Drave, Oglej: 1461 Ljubljanska škofija
- o Prekmurje:
 - a. S del, šk. V Madžarskem mestu GYÖR [géjr] , nadškofija v ESZTERGOM
 - b. J del : škofija v ZAGREBU, nadškofija v KALOSCA
- o Primorje:
 - a. Trst
 - b. Koper

4.VLOGA PLEMSTVA IN DUHOVŠČINE:

- o PLEMSTVO:
 - v 13.st je izumrlo veliko plemiških družin in na njihovo mesto stopijo tuji plemiči (iz Nemčije) ali pa so se uveljavili nižji plemiči (vitezi, ministeriali): njihov vzpon je podpiral vladar/deželni knez, da ga nižje plemstvo podpira v boju z visokim plemstvom (vladar je nižjim plemičem omogočil, da soodločajo z vladarjem o obrambi, davkih, gospodarstvu v deželnih stanovih (institucije)
 - v deželne stanove pa volijo tudi meščani in duhovniki
 - izjema = dežela GORIŠKA: v deželnem izboru so bili zastopani tudi kmetje
 - vodja deželnega zbora = DEŽELNI GLAVAR (do 1918)
- o DUHOVŠČINA:
 - Višja izhaja iz vrst plemstva (škofje, opati)
 - Nižja duhovščina = kmetje

5.VZPON HABZBURŽANOV:

- Iz Z Švice
- Cilj/želja: postati zelo vplivni, močni, bogati plemiči
- Uspeh: 1273 – **RUDOLF H.** postane Nemški cesar (po intelektumu – 19 let brezvladja):
 - > Obračuna z OTOKARjem II Přemisl (ki se je prilastil Slovenske družine) in zahteva, da mora Otokar II vrniti vse državne fevde, ki si jih je prilastil v času brezvladja.
 - > 1278 – bitka na MORAVSKEM – Rudolf zmaga in si prilasti posestva
 - > 1282 – Rudolf razdeli svojima sinovoma vojvodini Avstrijo in Štajersko v fevd (I. ozemlje, ki so jih Habzburžani osvojili v Evropi)
 - > Rudolf se potem dogovori z Goriškimi grofi, da si razdelijo vpliv in prepustijo Goriški KRANJSKO in KOROŠKO
 - > Začetek 14.st – Goriški prepustijo Habzburžanom SAVINSKI DEL KRANJSKE (Celje,..)
 - > Nova meja med Štajersko (S) in Kranjsko (J) = SAVA
 - > 1456 – UERIK II je bil ubit v + vojni v Beogradu; Uerik II – ZADNJI CELJSKI KNEZ (ubil ga je Lajoš Hunjadi, zato ker so se Celjani vtikali v Ogrske državne zadeve)
 - > 1460 – podpisali pogodbo v POŽARNICI z Goriškimi grofi (in Celjskimi), po kateri so Habzburžani pridobili vse Celjske posesti + posesti Goriških grofov na Koroškem
 - > 1500 – Izumrejo Goriški grofje in vso posest podedujejo Habzburžani
 - > med 1508 in 1510 = potekala BENEŠKO – HABZBURŽANSKA VOJNA → H. zmagajo in pridobijo Zg. Posočje (meja = L (H), D (Beneška))
 - > v začetku 16.st = Slo. Narodno ozemlje razdeljeno med 3 države:
 - a) RIM. – NEM. Cesarstvo (Koroška, Štajerska, Kranjska, Goriška, Trst (-90%), Celovec, Gradec, Ljubljana
 - b) OGRSKA (Prekmurje, Porabje)

c) NEM. Republ. (obala – Koper, Savudrija, Izola) in Beneška Slov – Čedad

KOLONIZACIJA in DRUŽBENE SPREMEMBE NA SLOVENSKEM

1. FAZE KOLONIZACIJE:

- > I. faza 6-9.st – naselijo Panonsko nižino (od Rimljanov)
- >

- > 2. faza konec 10-12.st – nižine; nastane večina Slo vasi
 - spremeni se etnična sestava prebivalstva – veliki fevdalci pripeljejo svoje
- > 3.faza konec 13-15.st – višinska:
 - nastane več nemških etnični otokov:
 - 1.največje – KOČEVJE do 1841
 - 2.največje – SOŠKO POLJE (Sora)
 - 3.največje – ob gornjem toku SERŠKE SORE (Visoška kronika)
 - 4.največje – ob gornjem toku reke BAČE (vasi Rut)

* Novine, Rovke, Novaki,... - tipična naselja na Slo v 13st

- > 4.faza 16-17.st – DOPOLNILNA (prvih treh)
 - zemljiški gospodje kolonizirajo PUSTOTE (prazne kmetije , zaradi kuge, vojne)
 - V Gorenjska
 - Tržaški kras
 - Kolonisti so iz Balkana (Uskoki)

2. PREOBLIKOVAJE NOVE ETNIČNE (narodne) MEJE:

- Na S in V se pomakne v škodo Slovencev (izguba 2/3 ozemlja), ostane nam 25 000km²
- S: Šmohor, Dobrač, Osoje (jezero), Gospa Sveta (S od Celovca), Djekše, Kobansko (levi breg Drave), Monošter
- SV: Monošter (izliv Mure v Dravo)
- V: V Slov. gorice, Sotla, J stran Gorjancev (Žumberak), Kolpa, izliv Kolpe → ČIČARIJA → izliv Mirne
- Z: morje – izliv Soče, Z rob Krasa, rob Goriških Brd, reka Bela

3. SPREMEMBA POLOŽAJA LJUDI:

- Podložniki razpadejo na: BOGATI KMETI in BAJTARJI
 - Vzrok: prodor € gospodarstva na podeželje
 - Bajtarji – preživljajo se z ogljarstvom
 - Kosezi – polsvobodni in izginejo, večinoma postanejo podložniki ali pa nižje plemstvo
 - Dajatve podložnikov:
 - Pravde (visoke žitarice, nižje moke)
 - Primščina – 15% dajatve ob prevzetju zemlje
 - Gorščinc – pašniki
 - Desetine – cerkev
 - Tlaka

4. KMEČKO VKLJUČEVANJE V GOSPODASKO DOGAJANJE:

- Vzroki:
 - o Več urbanih naselij
 - o Trgovsko prometni tokovi so potekali tudi na podeželskih poteh
 - o Zemljiški gospodje so pospeševali obrt in trgovino (€)
 - o Prehod iz naturalnih v € dajatve

Naše ozemlje je imelo zelo ugodno lego za razvoj € gospodarstva

SREDNJEVEŠKA MESTA NA SLOVENSKEM

(str: 111-115)

1. Kje:

- Križišča prometnih poti
- Pod gradom
- Prehodi rek

2. mestni gospodje = ustanovitelji mesta:

- posvetni (laiki):
 - a. družina SPANHEIMI: Lj, Kostanjevica
 - b. ANDEX – MERANSKI: Kamnik, Kranj
 - c. Celjski grofje : Celje

- d. Habzburžani: Novo mesto
- o Cerkevni:
 - a. Škofje FREIDINGI: Škofja loka
 - b. Nadškofje SALZBURG: Ptuj, Brežice
- o V mestih so živeli JUDJE v naselbini GETO:
 - o Nastanek:
 - 1.faza 11-12.st – Koroška
 - 2.faza 13-14.st – Kranjska, Štajerska
 - 3.faza ²/₂ 15.st – Kranjska (obramba pred Turki)
- o Prekmurska mesta imajo drugačen razvoj (Izola, Koper, Minget, Trst, Piran):
 - o Nimajo mestnih gospodov
 - o Izvirajo iz antike
 - o Meščani sestavljajo KOMUNO – vodi župane, ki se imenuje POTESTAT
 - o Ta mesta obsegajo tudi vasi, zaledja
 - o Upravna in cerkvena središča
 - o Poteka hitra ASIMILACIJA – vključevanje Slovencev
- o Celinska mesta:
 - o Ni gospod
 - o Ni sveta
 - o Župan
 - o Statut
 - o Obsegajo samo do obzirja

3. SLOJI MESTNEGA PREBVALSTVA:

- o Plemiči
- o Bogati meščani
- o Meščani
- o Hlapci, služabniki
- o Obrtniki
- o Bankirji
- o Duhovniki
- o Judje

VELIKA GEODRAFSKA ODKRIVANJA IN POSLEDICE

(90-91, 147-153)

Amerika in Avstralija:

- o VIKINGi v 10.st pod vodstvom ERIKa RDEČega priplujejo v S Ameriko, odkrijejo Islandijo/Skandinavijo
- o V 13.st družina POLO v Benetkah – trgujejo z Azijo; NOKOLO in MARCO potujeta v Peking in dosežeta službo na dvoru

Vzroki za geografska odkrivanja:

- o Velika želja po dragocenih kovinah – zlato (Evropa skoraj ni imela v 15.st zlata)
- o Ekonomski – hočejo odkriti vir dišav, brez Abracev – posrednikov
- o Verski – širjenje krščanstva, predvsem katoliške vere
- o Avanturizem – vedno so hoteli odkrivati nove kraje

Pogoji za odkrivanja:

- o Ladje – karavela (200-300 ton nosilnosti, z jadri)
- o Kompas
- o Sekstant – naprava za orientacijo na morju po zvezdah

- Pomorski denar – družina TOSCANELLI jih prodaja
- ¹/₂ 15.st – kapitan Henrik Pomorščak

Potek:

1. PORTUGALSKA ODKRITJA

- 14.st plujejo na Z in pridejo do Azorskih otokov
- 15.st B. DIAZ odkrije z ladjo po Z poti (že ve da je Zemlja okrogla) po Afriški obali na J → vse Z obale Afrike
- 1498 – VASCO DA GAMMA gre okrog J Afrike in nato na S → pride v Kenijo do Kalikut v Indiji – najdejo dišave
- 1500 pošljejo 50 ladij v Indijo, vmes jih zajame vihar in zaidejo kr nekam → BRAZILIJA
- 16.st – pridejo (ladje s topovi) na Moluke, Indonezijo, Japonsko,... (mirni osvajalci)

2. ŠPANSKA ODKRITJA

- Španija nastane 1479 – kralj FERDINAND in kraljica IZABELA
- Pridejo na Karibe → SAN SALVADOR - ni zlata =/
- In gre KOLUMB v Ameriko (kao v Indijo)
- 1519 – Ferdinand CORTEZ odkrijejo AZTEKI
- 1533 – F. PIZZARO, Inki – Peru
- POTOSSI – veliko zlata
- EL DORADO – ves zlato sveta, ki ga ni mogoče najti
- A. VESPUCI
- 1500 – pridejo na Pacifik – BALBOA ga odkrije
- 1519 – F. CORTEZ, Azteki, F. MAGELLAN (gre mimo Amerike po JZ)
- – dokaže da je Zemlja okrogla

3. FRANCOSKA ODKRITJA

- CABOT , SZ prehod iščejo

4. ANGLEŠKA ODKRITJA

- Osrednji del obale S Amerike (Virginija)

5. 18.st TASMAN, COOK odkrije N. Zelandijo in Avstralijo

Posledice na EVROPO:

- moč Španije ← kovine
- novi načini trgovanja – BORZA (blago,...)
- 1.borza = na NIZOZEMSKEM (Španska kolonija)
- Centralizacija – Absolutne monarhije – Kralj je glavni za vse
- Prenos trgovine iz Sredozemlja na Atlantik
- Izmenjava kultur

Posledice na KOLONIJE:

- Uničijo stare civilizacije (Inki, Azteki,...)
- Nastanejo kolonjarni imperiji (Španski,...) → specializirani na enem področju (kava,...)
- Sužnji (črnci v Španiji)

NASTANEK IN RAZVOJ HUMANIZMA 1595 - 1625

(str 156-159)

- POMEN: nov pogled na svet, nova miselnost, pretirana cerkvena dogmatika
- VZROKI:
 - o Kolonjalna osvajanja razširijo človekova mišljenja
 - o Turki prinesejo v Evropo spise krščanskih mislecev
 - o Iznajdba tiska- JOHANES GUTEMBERG 1469
 - o Blagovno – denarno gospodarstvo
- POSLEDICE:
 - o Duhovne

- o Družbene
- o Kulturne
- o Gospodarske spremembe
- o KDO: meščanstvo (zaradi razvoja denar. gospodarstva);
- o KJE: v Italiji in nato tudi drugod
- o VZOR: antika (rimska kultura)
- o HUMANIZEM – pomeni IDEJNO in LITERARNO GIBANJE
- * Renesansa – je pa preporod samo UMETNOSTI
- o KNJIŽEVNOST: Petrarca (soneti, Laura), Bocaccio (novele), Erazmo Rotterdamski – mislec, kritik, F. RABELAIS: Gargantua in Pantagruel – roman, Shakespeare
- o ZNANOST:
 - o Astronomija: NIKOLAJ KOPERNIK = začetnik heliocentričnega sistema (sonce je center vesolja)
 - o Tomas MORE – Utopija – piše, kako sta politik in morala povezana
 - o Mislenci: G.BRUNO, Tomaso CANPANELLA

RENESANSA V ITALIJI in DRUGOD

(str 162-165)

1. ITALIJA:

- o Preporod antične lepote (nuda) in njuno oživitvev
- o Uredili so številne posvetne stavbe
- o Stavbe so skladne, simetrične (preproste) s poudarkom na horizontaciji
- o Polkrožni loki in stebri z antičnimi kapitelji
- o sv. Peter v Rimu = I katoliška cerkev, arhitekt = BRAMANTE, poslikava = R. SANTI, M.BOUNAROTTI, dva kipca = David in ?

2. EVROPA:

- o Nizozemska: IAN VAN DYCK (Nočna straža), PETER BREUGHEL
 - o Francija: J. FOUCKEAU
 - o Nemčija: Albrecht DÜRER, Hans HOLBEIN
 - * MANIERIZEM = ob koncu 16.st, posebna smer v slikarstvu, ki prikazuje ne samo lepote temveč tudi stvari, ki niso lepe na pogled (trupla,...) → BOCH H:
- GLASBA:** - Palestina – razni moteti (vokalna glasba), Claudio MONTEVERD – opera (40)